

**NAMANGAN DAVLAT
PEDAGOGIKA INSTITUTI**

NAMANGAN DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

**"PEDAGOGIK TA'LIM VA TARBIYA
TRANSFORMATSIYASIDA FUNDAMENTAL,
AMALIY VA INNOVATSION TADQIQOTLARNING
KONSEPTUAL ASOSLARI"**

**Respublika ilmiy-amaliy
anjumani dasturi**

«Pedagogik ta'lim va tarbiya transformatsiyasida fundamental, amaliy va innovatsion tadqiqotlarning konseptual asoslari» mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari. Namangan 2025-yil.

To'plamga 2025-yil 29-may kuni institutda o'tkazilgan Respublika ilmiy-amaliy anjumanda ishtirok etgan Oliy o'quv yurtlar professor-o'qituvchilari, doktorantlari, magistratura mutaxassisligi va bakalavriat yo'nalishi talabalari hamda ilmiy-tadqiqot institutlari xodimlarining ma'ruza materiallari kiritilgan. Chop etilgan materiallarining mazmuni va haqqoniyligiga mualliflar mas'ul hisoblanadilar.

Anjuman tashkiliy qo'mitasi

Husanov B.E	- NamDPI rektori, rais
Qodirxonov M.R	- Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Yuldashev J.A	- Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy pedagogik kadrlar tayyorlash sektori
Abdullayev T.U	- Aniq va tabiiy fanlar fakulteti dekani
Matkarimov A	- Aniq fanlar kafedrası mudiri
Abdullayev S.X	- Aniq fanlar kafedrası professori
Najmiddinova X.Y	- Aniq fanlar kafedrası professori
Uluxanov I.T	- Aniq fanlar kafedrası professori
Xudayqulov Sh.S	- Aniq fanlar kafedrası dotsenti
Eshnazarova M.Y	- Aniq fanlar kafedrası dotsenti
Tursunova Sh.B	- Aniq fanlar kafedrası dotsenti
Mirzayev T.S	- Aniq fanlar kafedrası katta o'qituvchisi
Yusupov D. A	- Aniq fanlar kafedrası katta o'qituvchisi
Alijanov D.A	- Aniq fanlar kafedrası katta o'qituvchisi
Muxitdinova M.J	- Aniq fanlar kafedrası katta o'qituvchisi
Mo'minova M.U	- Aniq fanlar kafedrası katta o'qituvchisi
Ibroximov M.A	- Aniq fanlar kafedrası o'qituvchisi
Ziyamova G.T	- Aniq fanlar kafedrası o'qituvchisi
Xusayinova G	- Aniq fanlar kafedrası o'qituvchisi
Maxsudova Sh.M	- Aniq fanlar kafedrası o'qituvchisi
Turdaliyeva N.A	- Aniq fanlar kafedrası o'qituvchisi
O'ktamaliyev I	- Aniq fanlar kafedrası o'qituvchisi
G'ayniddinov Sh.T	- Aniq fanlar kafedrası stajyor-o'qituvchisi
Samatov A	- Aniq fanlar kafedrası stajyor-o'qituvchisi
Qurbonov M	- Aniq fanlar kafedrası stajyor-o'qituvchisi

NamDPI Aniq va tabiiy fanlar fakulteti kengashining 2025-yil 30-maydagi 9-sonli qaroriga asosan anjuman materiallari chop etishga tavsiya qilingan.

обществе: сборник научных докладов и тезисов выступлений участников I Всероссийского съезда дефектологов. (Москва, 26–28 октября 2015 г.) – Москва: СУВАГ, 2015. – с. 16–19.

8. Вильшанская А. Д., Прилуцкая М. И., Протченко Е. М. Психолого–медикопедагогический консилиум в школе. Взаимодействие специалистов в решении проблем ребенка. – Москва: Генезис, 2012. – 256 с.

9. Воспитание и обучение детей и подростков с тяжелыми и множественными нарушениями развития / [И. М. Бгажнокова, М. Б. Ульяновцева, С. В. Комарова и др.]; под редакцией И. М. Бгажноковой. – Москва: ВЛАДОС, 2012. – 240 с.

TA'LIMDA EMPATIYANI SHAKLLANTIRISH

Kamaladin Kuronboevich Matyakubov

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Texnologik ta'lim kafedrası dotsent vazifasini bajaruvchisi

komolodinmatyakubov87@gmail.com

Annotatsiya. Maqola ta'lim jarayonida o'quvchilarda empatiyani shakllantirishning ahamiyati, usullari va neyropedagogik asoslariga bag'ishlangan. Empatiya boshqalarning his-tuyg'ulari va nuqtai nazarlarini tushunish, ularga mos munosabatda bo'lish qobiliyati sifatida ta'riflanadi. U o'quvchilarning ijtimoiy integratsiyasi, axloqiy va hissiy rivojlanishi uchun muhim hisoblanadi. Maqolada empatiyani rivojlantirishning neyrobiologik asoslari, pedagogik usullari (tug'ri muloqot, rolli o'yinlar, hissiyotlar bilan ishlash, ijtimoiy ta'lim, refleksiv mashqlar) va bu jarayondagi muammolar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, ta'lim tizimini yaxshilash va pedagoglar uchun maxsus treninglar tashkil qilish zarurligi ta'kidlanadi. Maqola ta'limda ijobiy psixologik muhit yaratish va ijtimoiy munosabatlarni yaxshilashda empatiyaning rolini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: Empatiya, ta'lim, neyropedagogika, ijtimoiy integratsiya, hissiyotlar, pedagogik usullar, axloqiy rivojlanish, rolli o'yinlar, ijtimoiy ta'lim, refleksiv mashqlar, psixologik muhit.

Аннотация. Статья посвящена значению, методам и нейрopedagogическим основам развития эмпатии у студентов в образовательном процессе. Эмпатия определяется как способность понимать чувства и точки зрения других людей и адекватно на них реагировать. Это важно для социальной интеграции, морального и эмоционального развития учащихся. В статье рассматриваются нейробиологические основы развития

эмпатии, педагогические методы (правильная коммуникация, ролевые игры, работа с эмоциями, социальное обучение, рефлексивные упражнения), а также проблемы в этом процессе. В нем также подчеркивается необходимость совершенствования системы образования и организации специальной подготовки учителей. В статье подчеркивается роль эмпатии в создании позитивной психологической среды в образовании и улучшении социальных отношений.

Ключевые слова: Эмпатия, образование, нейропедагогика, социальная интеграция, эмоции, педагогические методы, нравственное развитие, ролевые игры, социальное воспитание, рефлексивные упражнения, психологическая среда.

Abstract. The article is devoted to the importance, methods and neuropedagogical foundations of the formation of empathy in students in the educational process. Empathy is defined as the ability to understand the feelings and points of view of others, to respond to them appropriately. It is important for the social integration, moral and emotional development of students. The article considers the neurobiological foundations of the development of empathy, pedagogical methods (correct communication, role-playing games, working with emotions, social education, reflexive exercises) and problems in this process. It also emphasizes the need to improve the education system and organize special trainings for teachers. The article emphasizes the role of empathy in creating a positive psychological environment in education and improving social relations.

Keywords: Empathy, education, neuropedagogy, social integration, emotions, pedagogical methods, moral development, role-playing games, social education, reflexive exercises, psychological environment.

Kirish

Ta'limda empatiyani shakllantirish

Ta'lim jarayonida empatiyani shakllantirish, o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishi va ijtimoiy moslashuvi uchun muhimdir. Empatiya — bu boshqalarning hissiyotlari va nuqtai nazarlarini tushunish va ularga munosabatda bo'lish qobiliyatidir. Shuningdek, empatiya o'z-o'zini tushunish, boshqalarga xursandchilik va qayg'u hissini singdirishga yordam beradi. Empatiyani shakllantirish ta'limda yoshlarning ijtimoiy integratsiyasini, axloqiy va hissiy rivojlanishini ta'minlaydi. Ushbu tezisda ta'limda empatiyani shakllantirishning ahamiyati, asosiy prinsiplari va metodlari ko'rib chiqiladi.

Empatiyaning ma'nosi va ahamiyati

Empatiya — bu boshqalarning ichki hissiyotlarini, ta'riflarini va holatlarini tushunish va ularga munosib munosabatda bo'lish qobiliyatidir. Psixologiyada empatiya, o'z navbatida, bir nechta darajada bo'ladi: ba'zida bu faqat boshqalarning boshiga kelgan voqealarni his qilish, ba'zida esa ularning ma'naviy va emotsional holatlarini to'liq tushunishni talab etadi. Bu qobiliyat jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlar va muloqotlarni to'g'ri yo'lga qo'yishda muhimdir.

Materiallarni olish texnologiyasi va tadqiqot usuli

Ta'limda empatiyani shakllantirishning asosiy maqsadi yoshlarning axloqiy qadriyatlarga, turli xalqlar va madaniyatlar o'rtasidagi o'zaro hurmatga, bo'lgan mehr-muhabbatga va yoshlarning ijtimoiy hayotga integratsiyalanishiga yordam berishdir. Empatiyani tarbiyalash, ta'lim jarayonida o'quvchilarga o'zaro tushunish va yordam berish imkonini yaratadi. Shuningdek, empatiya ta'limda ijobiy psixologik muhitni shakllantirishga, konfliktlarni samarali hal qilishga va o'quvchilar o'rtasida yordamlashishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Ta'limda empatiyani shakllantirish o'quvchilarning ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega. Empatiya – bu boshqalarning his-tuyg'ulari, nuqtai nazarlari va holatlarini tushunish hamda ularga mos munosabatda bo'lish qobiliyatidir. Bu jarayon o'quvchilarda o'zaro hurmat, mehr-muhabbat, ijtimoiy mas'uliyat va axloqiy qadriyatlarning shakllanishiga yordam beradi. Quyida ta'limda empatiyani shakllantirish bo'yicha qisqacha ma'lumot keltiriladi.

Empatiya ta'limda o'quvchilar o'rtasida ijobiy psixologik muhit yaratish, konfliktlarni samarali hal qilish va hamkorlikni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. U o'quvchilarni turli madaniyatlar va shaxslarga hurmat bilan yondashishga, boshqalarga yordam berishga va ijtimoiy hayotga moslashishga o'rgatadi. Masalan, empatiya orqali o'quvchilar sinfdoshlarining muammolarini tushunib, ularga ko'maklashishga intiladi.

Empatiyani shakllantirishning neyropedagogik asoslari miyaning hissiyotlarni boshqaruvchi sohalari, xususan, limbik tizim va prefrontall qobiq faoliyatiga bog'liq. Bu tizimlar his-tuyg'ularni idrok etish va boshqalarning holatiga mos javob qaytarishda ishtirok etadi. Ta'limda ushbu asoslardan foydalanib, o'quvchilarda hissiy xabardorlik va boshqaruv ko'nikmalarini rivojlantirish mumkin.

Eksperimental natijalar va ularning muhokamasi

Empatiyani rivojlantirish uchun bir qator pedagogik usullar qo'llaniladi:

• **Tugʻri muloqot:** Oʻqituvchining ochiq va samimiy muloqoti oʻquvchilarda ishonchli muhit yaratadi, ularning his-tuygʻularini ifoda etishiga yordam beradi.

• **Rolli oʻyinlar:** Oʻquvchilar boshqa shaxslarning oʻrnida boʻlib, ularning his-tuygʻulari va ehtiyojlarini tushunishga oʻrganadi.

• **Hissiyotlar bilan ishlash:** Psixologik mashqlar va muhokamalar orqali oʻquvchilar oʻz va boshqalarning his-tuygʻularini idrok etishni oʻrganadi.

• **Ijtimoiy taʼlim:** Guruh ishlari va hamkorlik loyihalari orqali oʻquvchilar bir-biriga yordam berish va empatiyani rivojlantiradi.

• **Refleksiv mashqlar:** Kundalik yozuvlar yoki oʻz his-tuygʻularini tahlil qilish oʻquvchilarda hissiy xabardorlikni oshiradi.

Ammo empatiyani shakllantirishda baʼzi qiyinchiliklar ham mavjud. Masalan, standartlashtirilgan testlar va qattiq oʻquv dasturlari oʻquvchilarning shaxsiy his-tuygʻulariga eʼtibor berishga toʻsqinlik qilishi mumkin. Shuningdek, oʻqituvchilarning bu borada maxsus tayyorgarlikka ega boʻlmasligi jarayonni qiyinlashtiradi. Ushbu muammolarni hal qilish uchun oʻqituvchilarga maxsus treninglar tashkil qilish va taʼlim dasturlarini moslashtirish zarur.

Natijada, empatiya taʼlimda nafaqat oʻquvchilarning ijtimoiy koʻnikmalarini rivojlantiradi, balki ularni mehribon, masʼuliyatli va boshqalarga hurmat bilan yondashadigan shaxs sifatida shakllantiradi.

Empatiyani shakllantirishning neyropedagogik asoslari

Neyropedagogika taʼlim jarayonida insonning neyrobiologik va psixologik jarayonlarini oʻrganadi. Empatiya ham miyaning koʻplab hududlari, shu jumladan, limbik tizim va prefrontal qoʻshalik tomonlaridan boshqariladi. Limbik tizim insonning emotsiyalari va hissiyotlari bilan bogʻliq boʻlib, empatiyani shakllantirishda muhim rol oʻynaydi. Miyada empatiya bilan bogʻliq boʻlgan yangilanish va oʻquvchilarda turli hissiyotlar haqidagi tushunchalarning shakllanishi, ularning shaxsiy rivojlanishini taʼminlaydi.

Empatiyani rivojlantirishning neyrobiologik asoslari shundan iboratki, miyaning turli qismlari, masalan, prefrontal qoʻshalik, oʻz hissiyotlarimizni boshqarish va boshqalarga xursandchilik yoki qaygʻu koʻrsatish kabi jarayonlarni nazorat qiladi. Taʼlimda neyropedagogik yondoshuvlarni qoʻllash orqali, oʻquvchilarda empatiyani shakllantirish va oʻz hissiyotlarini boshqarish qobiliyatlarini rivojlantirish mumkin.

Empatiyani shakllantirish usullari

Taʼlim jarayonida empatiyani shakllantirish uchun pedagoglar turli usullardan foydalanishlari mumkin. Bu usullar, birinchi navbatda, oʻquvchilarga boshqalarning

hissiyotlariga va ehtiyojlariga bo'lgan sezgirlikni rivojlantirishga qaratilgan. Quyidagi pedagogik usullar empatiyani shakllantirishda muhim ahamiyatga ega:

1. To'g'ri muloqot va ishonchli muhit yaratish

Oquvchilar bilan to'g'ri, ochiq va samimiy muloqot olib borish empatiyani shakllantirishga yordam beradi. Bunda o'qituvchining faol rolini o'ynashining ahamiyati katta. To'g'ri muloqot o'quvchilarga o'z hissiyotlarini yozib chiqishga va ularga samarali ishonchli munosabatda bo'lishga imkon beradi. Shuningdek, o'qituvchining yordami bilan o'quvchilarda o'zaro hurmat va ishonchli muhit shakllanadi.

2. Rolling o'yinlar va dramatik tajribalar

Rolling o'yinlar va dramatik tajribalar o'quvchilarga boshqalarning emotsiyalarini his qilishga va ularga empatik munosabatda bo'lishga yordam beradi. Bu o'yinlar orqali o'quvchilar boshqalarning nuqtai nazarini tushunishga, ularning hissiyotlari va ehtiyojlariga diqqat bilan qarashga o'rganadilar.

3. Hissiyotlar bilan ishlash

Oquvchilarga o'zlarining va boshqalarning hissiyotlarini tushunish va qabul qilishni o'rgatish empatiyani shakllantirishning muhim qismi hisoblanadi. Psixologik mashqlar, esseler yoki maxsus muhokamalar orqali o'quvchilar o'z hissiyotlarini tushunishga va ularni boshqalar bilan mo'jarosiz bo'lishga o'rganadilar.

4. Ijtimoiy ta'lim

Ijtimoiy ta'lim usullari orqali o'quvchilarga boshqalarga yordam berish, empatiyani tushunish va ijtimoiy mas'uliyatni qabul qilishni o'rgatish mumkin. Bu usul, o'quvchilarga hamkorlikda ishlash va boshqalarga o'z hissiyotini bildirishda o'zaro o'rganishga yordam beradi.

5. Kundalik refleksiv mashqlar

Oquvchilarga kundalik refleksiv mashqlar olib borish va o'z hissiyotlarini yozib chiqish orqali empatiyani shakllantirish imkonini yaratish mumkin. Bu mashqlar orqali o'quvchilar o'z emotsiyalarini tanishga va ularga hissiyotlarini ishlab chiqishga imkoniyat yaratadilar.

Empatiyani shakllantirishdagi muammolar

Ta'limda empatiyani shakllantirish jarayonida ba'zi muammolar yuzaga kelishi mumkin. Birinchi muammo, ta'limdagi katta miqdordagi testlar va standartlashtirish jarayonlari bo'lishi mumkin. Bunday o'qitish usullari ko'pincha o'quvchilarning shaxsiy hissiyotlarini aniqlash va boshqalarning ehtiyojlarini tushunishga to'sqinlik qiladi.